

Сергій КРАВЦОВ¹

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО СУДУ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВИ МІЖНАРОДНИМ КОМЕРЦІЙНИМ АРБИТРАЖЕМ

*Один із аргументів проти застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — ЄКПЛ, Конвенція) до арбітражу полягає в тому, що ані підготовчі матеріали Конвенції, ані текст самої ЄКПЛ не містять прямого посилання на арбітраж. Водночас згідно з одним із принципів тлумачення Конвенції, який зазначається у рішенні Європейського Суду з прав людини (далі — ЄСПЛ, Суд) у справі *Tyger v. United Kingdom*, «Конвенція є живим інструментом, який має тлумачитися у світлі сучасних умов». Різні, пов'язані з арбітражем, рішення контролюючих органів Конвенції свідчать про те, що стосовно застосування Конвенції до арбітражу вона також була витлумачена як така, що має безпосередній стосунок до нього. ЄСПЛ враховує мінливі норми національного та міжнародного права і в цілому забезпечує широке та автономне тлумачення ЄКПЛ. Це також стосується тлумачення Судом ст. 6 (1) ЄКПЛ. Досліджується питання теоретико-практичної взаємодії права доступу до суду та міжнародного комерційного арбітражу. Наведені приклади рішень ЄСПЛ щодо можливості здійснення права на доступ до суду під час розгляду зовнішньоекономічних спорів саме арбітрами. Стверджується, що в національних законах про арбітраж більшість менші незмінно встановлюються процесуальні права, аналогічні тим, які*

¹ кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного процесу,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків),
Kravtsov_Serg@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0002-8270-193X>.

передбачені у ст. 6 (1) ЄКПЛ. Однак не можна виключати того, що національні закони про арбітраж у деяких випадках порушують Конвенцію. Навіть якщо припустити, що закони про арбітраж у всіх країнах відповідають ст. 6 (1) ЄКПЛ, то той факт, що це положення покладає певні зобов'язання на держави щодо арбітражу в силу того, що Конвенція може розглядатися як квазіконституційна норма.

Ключі слова: право на доступ до суду, міжнародний комерційний арбітраж, арбітражна угода, основоположні права.

Вступ

Для деяких Європейська Конвенція захисту прав людини і основоположних свобод та арбітражний розгляд можуть представляти дві різні парадигми. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ, Конвенція) є міжнародним договором, який має обов'язкову силу для тих держав, які її підписали. Відповідно до ст. 1 ЄКПЛ Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розд. I цієї Конвенції. Так, ст. 6 (1) ЄКПЛ зобов'язує держави створити судову систему, яка є доступною кожній людині, котра перебуває під їхньою юрисдикцією (зобов'язання надати доступ до суду), та забезпечити, щоб судовий розгляд відповідав вимогам незалежності, неупередженості, справедливості, публічності розгляду та розумності строків (зобов'язання здійснювати правосуддя відповідної якості). На відміну від судового розгляду, арбітраж є формою приватного судочинства, яке відповідною мірою не залежить від держави. Ступінь незалежності буде варіюватися залежно від ступеня участі держави у формі допомоги та правозастосування, які здійснюються національними судами.

Дослідженню питання можливості застосування такого міжнародного стандарту судочинства як право доступу до суду в міжнародному комерційному арбітражі присвячено багато публікацій низки українських правознавців, серед яких Ю. Притика [1], В. Комаров [2], І. Побірченко [3], Г. Цірат [4] та інші.

З різних причин окремі особи, права яких є порушені, невизнані або оспорені, надають перевагу арбітражному розгляду як альтернативи розгляду їхнього спору національними судами. Однак подібно до судового розгляду, арбітраж також спрямований на врегулювання спору між сторонами. Таким чином, можна стверджувати, що при виборі арбітражу і відмови від права доступу до національного суду сторони арбітражної угоди не готові відмовитись від свого права на справедливий розгляд за змістом ст. 6 (1) ЄКПЛ.

Під час розгляду питання зіставлення арбітражу та ЄКПЛ у контексті доступу до суду доцільно виділити такі ключові моменти:

- 1) наявність «обов'язкового» арбітражу, який юридично нав'язується сторонам спору, а не вільно обирається ними;
- 2) відмова від права на доступ до суду;

3) можливість відмови від деяких інших прав, закріплених у ст. 6 (1) ЄКПЛ.

На перший погляд, може здатись незаконним розділення питання про відмову від права на доступ до правосуддя на відмову за двома категоріями. Якщо критично підходити до цього питання, то можна стверджувати, що як тільки яка-небудь особа відмовляється від свого права на доступ до правосуддя, вона автоматично відмовляється від своїх матеріальних та процесуальних прав відповідно до ст. 6 (1) ЄКПЛ. Це твердження ґрунтується на презумпції того, що відмова від права на доступ до правосуддя не має обмежень. Так, противники застосування ЄКПЛ щодо арбітражу стверджували, що арбітражна угода є повною відмовою від усіх прав, які гарантовані ст. 6 (1) ЄКПЛ. Тим не менш, якщо розглянути арбітражні закони у всьому світі, то в більшості правових систем арбітражна угода розглядається як перепона для порушення судового розгляду, але водночас передбачається обмежений судовий розгляд у формі скасування та приведення до виконання рішення міжнародного комерційного арбітражу. Саме така логіка лежить в основі поділу відмов на дві категорії: відмова від права на доступ до правосуддя і відмова від матеріальних і процесуальних гарантій [5].

1. ЄКПЛ повною мірою застосовується до обов'язкового арбітражу

У 1983 році Європейського Суду з прав людини у рішенні *Bramelid and Malmström v. Sweden* встановив, що всі гарантії, які передбачені ст. 6 (1) ЄКПЛ, застосовуються до обов'язкового арбітражу [6].

Відповідно до вказаного рішення заявниками були два міноритарних акціонера компанії з обмеженою відповідальністю, а згідно зі шведським законодавством вони повинні були продати свої акції дев'яноста відсоткам акціонерів, які складають більшість. Будь-який спір щодо права на придбання акцій або визначення належної за них ціну повинен вирішуватися арбітражним судом у складі трьох арбітрів. Під час розгляду заявники скаржились на те, що арбітри, яким був переданий цей спір, не були незалежним та неупередженим судом у контексті застосування ст. 6 (1) ЄКПЛ.

Європейська комісія з прав людини провела розмежування між добровільним та обов'язковим арбітражем. У випадку добровільного арбітражу сторони можуть обирати між судовими та арбітражними процедурами. Добровільне укладання арбітражної угоди означає відмову сторін від права звернення до національного суду. Що стосується обов'язкового арбітражу, то у сторін немає іншого вибору, окрім як вдатися до арбітражного розгляду. У конкретній ситуації від заявників вимагалось передати свій спір в арбітраж у силу обов'язкового юридичного зобов'язання. Комісія прийшла до висновку про те, що арбітражні суди в тих випадках, коли арбітражний розгляд є обов'язковим, повинні дотримуватись всіх гарантій, передбачених у ст. 6 (1) ЄКПЛ.

Висновок, зроблений Комісією у справі *Bramelid and Malmström v. Sweden* є обґрунтованим, оскільки обов'язковий арбітраж є альтернативою судовому розгляду. Однак передача справи до арбітражу не є результатом

реалізації принципу автономії сторін. Арбітраж — це всього лише ще одна назва судового розгляду оскільки він нав'язується сторонам законом. У зв'язку з цим, С. Бессон відзначив, що межі обов'язкового арбітражу іноді можуть бути нечіткими і що існує лише тонка межа між обов'язковим і «примусовим» арбітражем [7].

2. Відмова від права на доступ до суду

Як зазначалося вище, ст. 6 (1) Конвенції охоплює право на доступ до суду. Право на доступ до суду не є необмеженим. Європейський суд з прав людини наголошує на тому, що право на доступ до суду має бути ефективним. Реалізуючи п. 1 ст. 6 Конвенції, кожна держава-учасниця Конвенції вправі встановлювати правила судової процедури, в тому числі й процесуальні заборони й обмеження, зміст яких — не допустити судовий процес у безладний рух. Водночас не повинно бути занадто формального ставлення до передбачених законом вимог, так як доступ до правосуддя повинен бути не лише фактичним, але і реальним (§ 59 рішення ЄСПЛ у справі *De Geouffre de la Pradelle v. France* від 16 грудня 1992 ., заява № 12964/87).

У § 36 рішення у справі *Bellet v. France* від 04 грудня 1955 р., заява № 23805/94, ЄСПЛ зазначив, що «стаття 6 Конвенції містить гарантії справедливої судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, повинен бути достатнім для забезпечення права особи на суд, зважаючи на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права».

При цьому складником правової визначеності є передбачуваність застосування норм процесуального законодавства. ЄСПЛ зазначає, що сторони судового провадження повинні мати право очікувати застосування до їхньої справи чинних норм процесуального законодавства (рішення ЄСПЛ у справі *Дія 97 проти України* від 21 жовтня 2010 р.).

Аналізуючи прецедентну практику ЄСПЛ, можна прийти до висновку, що відмова від права на доступ до суду у формі арбітражної угоди є допустимим. Водночас існують деякі умови для того, щоб відмова була дійсною.

Відповідно до рішення ЄКПЛ *Deweert v. Belgium* заявником був м'ясник роздрібною торгівлі в Лувене. Він був визнаний відповідальним за встановлення продажної ціни для споживача яловичини і свинини. Щоб уникнути закриття свого бізнесу пан Девір погодився на мирне врегулювання, запропонований прокурором Руа з Лувена. ЄСПЛ постановив, що, погодившись з пропозицією про врегулювання, він відмовився від свого права на розгляд його справи в суді. Крім цього, ЄСПЛ постановив, що у національних правових системах Договірних держав такого роду відмова часто виникає як в цивільних справах, зокрема у формі арбітражних угод у договорах, так і в кримінальних справах у їхній формі, зокрема штрафи, що сплачуються за склад. Відмова, яка має незаперечні переваги для відповідної особи, а також для здійснення правосуддя, в принципі не є порушенням ЄКПЛ. Проте ЄКПЛ уточнив, що однією з умов відмови від права на доступ до суду є відсутність примусу.

Незважаючи на те, що така справа не стосувалася арбітражного розгляду, ЄСПЛ зазначив можливість відмови від права на доступ до суду на підставі арбітражної угоди.

Слід зазначити, що ЄСПЛ, на нашу думку, не розуміє обмеження з економічного або соціального погляду. У справі *X. v. the Federal Republic of Germany* ЄКПЛ розглянув арбітражну угоду, яка містилася в трудовому договорі, і прийшов до висновку про те, що заявник, німецький професор, не піддавався примусу, оскільки він залишався «вільним» відмовитися від підписання контракту. У зв'язку з цим, виникає питання про те, якою мірою може працювати та чи інша особа, чия здатність працювати залежить від готовності погодитися на арбітражний розгляд, відмовляючись від свого вільного права [8].

Іншим прикладом відмови у доступі до суду є рішення ЄСПЛ *Axelsson and Others v. Sweden*. Заявниками в цій справі були чотири власники таксі, які мають відповідну ліцензію в зоні таксі Мальме. Йдеться про спір між власниками таксі й Економічною асоціацією таксі Мальме, яка є добровільною організацією, членство в якій має важливе значення, оскільки вона має єдину в регіоні диспетчерську службу таксі, на яку припадає близько 70 % роботи таксі. У ЄСПЛ позивачі стверджували, що наполегливе прагнення шведських судів забезпечити виконання арбітражної угоди позбавило їх можливості скористатися цивільним правом, встановленим судом.

ЄСПЛ підтвердила свою думку у справі *Case of Golder v. The United Kingdom* про те, що право на доступ до суду не є абсолютним. У цьому випадку право доступу до суду було обмежено щодо осіб, пов'язаних арбітражною угодою. Регулювання права на доступ до суду в принципі не суперечить ст. 6 (1), якщо переслідувана мета є законною і засоби, що використовуються для її досягнення, є пропорційними. ЄСПЛ зазначив, що арбітраж за взаємною згодою є виразом автономії сторін у регулюванні їхніх взаємовідносин. У більш широкому плані арбітражна процедура переслідує законну мету заохочення позасудового врегулювання спорів і звільнення судів від надмірного навантаження. Цікаво, але без будь-яких роз'яснень ЄСПЛ також відзначив, що він не вбачає будь-яких ознак того, що спір між заявниками та МТЕА зачіпає будь-яких питань, що представляють суспільний інтерес, які зробили б арбітражний розгляд недоречним або нерозумним. ЄСПЛ прийшов до висновку про те, що ст. 6 (1) ЄКПЛ порушена не було, оскільки заявники були пов'язані угодою про арбітраж і, таким чином, повинні розглядатися як особи, які відмовилися від судової процедури [9].

Знову ж можна не погодитися, що відмова від права доступу в суд не була добровільною, оскільки власники таксі приєдналися до Економічної асоціації таксі Мальме через економічну необхідність. Крім того, справа *Axelsson and Others v. Sweden* примітна тим, що ЄСПЛ натякає на те, що арбітражна угода може стати недійсною, якщо вона зачіпає певні питання, що викликають суспільний інтерес. Можна лише здогадуватися про випадки, коли арбітраж стає недоречним або необґрунтованим. Чи включають

вони, наприклад, ситуації, коли державні структури діють у рамках приватних відносин? І якщо так, то які з таких ситуацій? Можна погодитись з думкою Георгіуса Петрохілоса, що пропозиція ЄСПЛ, як видається, не є переконливим у тому, що стосується відсутності відповідного стандарту для оцінки «недоречності» і «необґрунтованості» арбітражного розгляду [10].

Для подальшого розуміння відмови від права доступу до суду важливим у правозастовчій практиці є рішення ЄСПЛ *Lundgren v. Sweden*. Заявником у цій справі був викладач професійно-технічного училища в Швеції, який вступив у профспілку вчителів і до нього почали застосовувати статут профспілки, включаючи арбітражну угоду. Пізніше заявник звернувся з позовом до суду про відшкодування шкоди зі своєї профспілки. Шведські суди постановили, що вони не мають юрисдикції, і вказали на арбітражну угоду, яка передбачає, що спори між профспілкою і окремими членами повинні передаватися на врегулювання відповідно до процедури, передбаченої Законом Швеції «Про арбітраж».

У ЄСПЛ заявник стверджував, що йому було відмовлено в доступі до суду в порушення ст. 6 (1) ЄКПЛ. ЄСПЛ зазначив, що арбітражна угода, що міститься у статуті, застосовується до Лундгрена в зв'язку з його членством у профспілці. Відповідне положення було прийнято до його вступу до профспілки. Відповідно заявник міг передбачити, що в момент вступу до профспілки будь-який правовий спір, що виникне між ним і профспілкою, буде врегульовано за допомогою арбітражу. Комісія додала, що, скоріш за все, арбітражна угода була нав'язана заявнику профспілкою неналежним чином [11]. Таким чином, пан Лундгрен відмовився від свого права на судовий розгляд і заяву було визнано неприйнятною.

Отже, примусове нав'язування арбітражного розгляду спорів є підставою для визнання відповідної арбітражної угоди недійсною в контексті застосування ст. 6 (1) ЄКПЛ.

Поріг неприйняття до виконання арбітражної угоди відповідно до ЄКПЛ є високим. Як зазначається в справах *Lundgren v. Sweden* та *Axelson and Others v. Sweden*, якщо, наприклад, членство у профспілці або асоціації обумовлено Угодою про статут або Статутом асоціації, відповідно до якого спори між підприємством і його членами підлягають арбітражному розгляду, згода на вступ у цю профспілку або асоціацію була б достатньою згодою на арбітражний розгляд спорів [10]. Однак ця думка ігнорує той факт, що члени цих організацій не мають іншого вибору, крім як погодитися з статутом асоціації або будь-який іншим відповідним документом, який визначав би арбітраж як єдиний юрисдикційний орган, який уповноважений розглядати такі спори. Чи справді потенційні члени погоджуються на арбітраж при ухваленні рішення про прийняття на роботу? Звичайно, ми можемо стверджувати, що міноритарні акціонери у справі *Bramelid and Malmström v. Sweden* могли уникнути всього процесу, не купуючи акції взагалі або продаючи їх до виникнення спору, і тому вони «добровільно і вільно» погодилися на арбітраж [12]. Таким чином, відмінність між добровільним і обов'язковим арбітражем створює неясності у правозастовчій практиці і доктрині міжнародного комерційного арбітражу.

Набувач права має право бути заслуханим в суді відповідно до ст. 6 (1) ЄКПЛ і має право відмовитися від нього. Основні умови дійсності відмови можуть бути виведені з прецедентного права контролюючих органів ЄКПЛ. Арбітражна угода вважається недійсною, якщо вона було укладена в примусовому порядку або була досягнута за допомогою неналежних засобів. Крім того, арбітражний розгляд не повинен стосуватися питань, що становлять суспільний інтерес та робить арбітражний розгляд недоречним або нерозумним.

Слід також зазначити, що арбітражна угода, яка відповідає вимогам ЄКПЛ, призводить до відмови від юрисдикції державних судів щодо розгляду по суті спору, охопленого угодою. Хоча здебільшого така відмова не є вичерпною відмовою від національних судів, оскільки суди, як і раніше, компетентні розглядати справи щодо тимчасових запобіжних заходів, ухвалювати рішення про оскарження арбітражних рішень або ухвалювати рішення про приведення у виконання арбітражних рішень.

Вирішальне значення для відмови у праві доступу до суду відіграють функції арбітражної угоди. У цілому чинна арбітражна угода має кілька функцій. На основі загальноновизнаного принципу *pacta sunt servanda* вона зобов'язує сторони передавати свої спори на розгляд арбітра або арбітражного суду. Крім того, арбітражна угода наділяє арбітражний суд повноваженнями ухвалювати рішення з будь-яких спорів, що входять у сферу дії цієї угоди, і як результат — відмову національних судів ухвалювати рішення з цього питання. Крім того, вона зобов'язує національні суди припинити розгляд справи за клопотанням однієї зі сторін і направити розгляд спору до арбітражу, якщо тільки вони не вважатимуть, що арбітражна угода є недійсною, втратила свою дію або не може бути виконана.

Ст. II (1) Нью-Йоркської конвенції передбачає, що Договірні держави визнають письмову угоду, відповідно до якої сторони зобов'язуються передавати свої спори до арбітражу. Функції арбітражної угоди були б суперечливими, якби вони не поєднувалися з процесуальними гарантіями, передбаченими в національних правових системах.

Відповідно до чеського законодавства ці гарантії містяться в Законі Чехії «Про арбітраж» і Цивільно-процесуальному кодексі Чехії. Наприклад, одна з допоміжних функцій національних судів відповідно до розд. 9 Закону Чехії «Про арбітраж» полягає у призначенні арбітрів, що може слугувати меті створення арбітражного суду в разі, якщо одна зі сторін спробує перешкодити розгляду або якщо призначені арбітри не можуть дійти згоди про особу голови.

В Україні це питання регламентується ст. 11 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», відповідно до якого сторони можуть за власним розсудом узгодити процедуру призначення арбітра чи арбітрів. У разі відсутності такої угоди:

— при арбітражі з трьома арбітрами кожна сторона призначає одного арбітра, і двоє призначених таким чином арбітрів призначають третього арбітра; якщо сторона не призначить арбітра протягом 30 днів після отримання прохання про це від другої сторони або якщо двоє арбітрів протягом

30 днів з моменту їх призначення не домовляться про призначення третього арбітра, на прохання будь-якої сторони арбітр призначається президентом Торгово-промислової палати України;

— при арбітражі з одноособовим арбітром, якщо сторони не домовляться про вибір арбітра, на прохання будь-якої сторони арбітр призначається Президентом Торгово-промислової палати України.

Якщо під час процедури призначення, узгодженої сторонами: (1) одна із сторін не дотримується такої процедури; або (2) сторони чи два арбітри не можуть досягти згоди згідно з такою процедурою; або (3) третя особа, включаючи установу, не виконує яку-небудь функцію, покладену на неї згідно з такою процедурою, будь-яка сторона може просити президента Торгово-промислової палати України вжити необхідних заходів, якщо тільки угода про процедуру призначення не передбачає інших способів забезпечення призначення.

Тобто відповідно до чинного законодавства України не передбачається втручання національних судів у процедуру формування складу арбітрів.

Ще більш важливим є розд. 106 Цивільного процесуального кодексу Чехії, в якому передбачається, що суд припиняє розгляд спору на прохання однієї зі сторін, як тільки він переконається в тому, що це питання є предметом арбітражного розгляду. Проте суд не припиняє розгляду, якщо сторони заявляють про невідповідність арбітражної угоди. Крім того, суд розглядатиме справу, якщо він переконається в тому, що це питання не підлягає арбітражному розгляду відповідно до чеського законодавства або що арбітражна угода є недійсною або втратила свою чинність, або якщо це питання виходить за рамки повноважень, покладених на арбітрів, або якщо арбітражний суд відмовився розглядати справу. Таким чином, відповідні норми ст. 6 (1) ЄКПЛ можуть застосовуватися національними судами при ухваленні рішення про припинення судового розгляду і відмову від розгляду справи на користь арбітражу.

Рішення ЄСПЛ *Suda v. the Czech Republic* є прикладом того, як чеські суди порушують ЄКПЛ, не беручи до уваги процедурні вимоги, передбачені в ст. 6 (1). У цій справі клопотання заявника про перегляд питання щодо викупної вартості його акцій було відхилено національним судом на підставі арбітражної угоди, укладеної третіми сторонами. Арбітражна угода була укладена між компанією, в якій заявник був міноритарним акціонером, і основним акціонером цієї компанії. ЄСПЛ одноголосно визнав факт порушення ЄКПЛ. Суд постановив, що арбітражний розгляд не відповідає двом основним гарантіям, передбаченим у ст. 6 (1). По-перше, вимога про законність формування складу арбітрів, оскільки арбітражна угода була укладена з таким складом арбітрів, включених у список компаній з обмеженою відповідальністю, які не є арбітражним судом, створеним на підставі закону. По-друге, встановлено порушення вимоги про публічне слухання, оскільки арбітражний розгляд не був відкритим і заявник не відмовився від свого права на публічне слухання.

Дещо подібно це питання регулюється відповідно до законодавства України і у правозастовчій практиці. Так, відповідно до Постанови Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 07 жовтня 2020 р. у справі щодо визнання арбітражної угоди недійсною встановлено, що суд, до якого подано позов у питанні, що є предметом арбітражної угоди, повинен, якщо будь-яка із сторін попросить про це не пізніше подання своєї першої заяви щодо суті спору, залишити позов без розгляду і направити сторони до арбітражу, якщо не визнає, що ця арбітражна угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана (ст. 8 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж»). Аналогічні положення закріплені й у п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України, відповідно до якого суд залишає позов без розгляду, якщо сторони уклали угоду про передачу такого спору на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, і від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана. Наведене вище дає підстави для висновку, що під час вирішення питання залишення позову без розгляду з підстав, передбачених п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України, господарському суду слід встановити наявність сукупності таких умов: існування арбітражної угоди, за якою позов у питанні, що порушене в державному суді, належить до компетенції арбітражу; від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді; встановлення судом дійсності, чинності та виконаності арбітражної угоди.

Зважаючи на вищевикладене, Верховний Суд дійшов висновку, що приписами ст. 2 Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 1958 рік), ст. 8 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», ст. 226 ГПК України в разі подання позову до національного суду у правовідносинах з арбітражним застереженням саме на національний суд покладено обов'язок вирішення питання дійсності, чинності та виконаності арбітражної угоди.

У цій справі предметом позову є дійсність та виконаність арбітражної угоди, відповідно господарські суди мали дослідити аргументи сторін щодо обставин дійсності та виконаності арбітражного застереження у договорі про перевезення великовагових і великогабаритних вантажів № 15/13 від 16 квітня 2013 р., укладеного між відповідачами, та прийняти рішення по суті спору, що і було правильно вчинено місцевим господарським судом.

Проте суд апеляційної інстанції залишив позов без розгляду, пославшись на п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України. Вказав, що суперечка про підсудність була розв'язана Арбітражним Трибуналом Німецької Морської Асоціації Арбітражу відповідно до ст. 16 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» та судами цивільної юрисдикції у справі № 761/37045/15-ц при визнанні і наданні дозволу на виконання рішення арбітражу.

Дійсно, Арбітражним Трибуналом Німецької Морської Асоціації Арбітражу слухалась справа про стягнення з АТ «ДАТ «Чорноморнафтогаз» на користь ДІЛЕКС ЧАРТЕРІНГ АпС (DEALEX CHARTERING ApS) заборгованості та відсотків за договором про перевезення великовагових і великогабаритних вантажів № 15/13 від 16 квітня 2013 р., а за приписами ст. 16 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» третейський суд може сам прийняти постанову про свою компетенцію, в тому числі стосовно будь-яких заперечень щодо наявності або дійсності арбітражної угоди.

Арбітражний Трибунал Німецької Морської Асоціації Арбітражу вирішував питання про свою компетенцію щодо розгляду саме спору між ДІЛЕКС ЧАРТЕРІНГ АпС (DEALEX CHARTERING ApS) та АТ «ДАТ «Чорноморнафтогаз» про стягнення заборгованості та відсотків, з позовом про який до нього звернулась сторона, а не розглядав вимоги про визнання недійсною арбітражної угоди та визнання її такою, що не може бути виконаною з підстав, наведених у позові у цій справі, зокрема, відсутності дозволу або погодження голови правління чи його уповноваженої особи на вчинення АТ «ДАТ «Чорноморнафтогаз» правочинів на суму від 10 млн грн, вчинення повіреним (агентом) оспорюваного правочину з перевищенням повноважень.

Арбітражний суд не наділено компетенцією вирішення питання дійсності, чинності та виконуваності арбітражної угоди за ст. 2 Конвенції про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йорк, 1958) та ст. 8 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» у випадку подання позову до національного суду. Не було узгоджено сторонами в оспорюваній арбітражній угоді необхідність передання до арбітражу спору про недійсність самої арбітражної угоди.

3. Можливість відмови від деяких інших прав, закріплених у ст. 6 (1) ЄКПЛ

Інша проблема, яка повинна бути вирішена, полягає в тому, чи відмовляється сторона, яка підписала арбітражну угоду, від своїх гарантій справедливого судового розгляду, передбачених також і у ст. 6 (1) ЄКПЛ. ЄСПЛ дав чітку відповідь у рішенні *Suovaniemi and Others v. Finland*.

У цій справі мова йде про право на незалежного і неупередженого суддю. Заявники оскаржували неупередженість арбітра в Міжнародному комерційному арбітражному суді. Арбітр заявив, що він готовий скласти свої повноваження у зв'язку з цими побоюваннями, однак заявники однозначно погодилися з тим, що він може продовжувати виконувати свої функції. Згодом заявники нібито підготували новий лист, у якому висловлювалися сумніви в неупередженості. Однак вони не порушували це питання знову.

ЄСПЛ заявив, що відмова необов'язково повинна розглядатися як відмова від всіх прав, передбачених ст. 6 ЄКПЛ. Відмова може бути допустимою щодо деяких прав, але не щодо інших. ЄСПЛ постановив, що те ж саме стосується й різних прав, гарантованих ст. 6, а тим більше, до арбітражного

розгляду, однією з прерогатив якого є недопущення публічності. Недоторканність приватного життя є однією з відмінних рис арбітражного розгляду і часто важливою причиною, через яку підприємці приймають рішення про проведення арбітражного розгляду.

Що стосується права на розгляд спору неупередженим суддею, то ЄСПЛ підтвердив і підтримав рішення національних судів Фінляндії. Незважаючи на те, що об'єктивна неупередженість одного з арбітрів викликає сумніви щодо відповідності національному законодавству, заявники однозначно погодилися з такою ситуацією в міжнародному комерційному арбітражі. Крім того, суд зазначив, що відмова від права на розгляд спору неупередженим суддею супроводжувалася достатніми гарантіями, порівняними з його важливістю, оскільки інтереси позивачів представляв адвокат протягом всього арбітражного розгляду.

Аналізуючи цю справу, можна зробити висновок, що арбітражна угода дійсно не є повною відмовою від усіх прав, які передбачені ст. 6 (1) ЄКПЛ. Суд прямо підтвердив, що право на справедливий судовий розгляд або зобов'язання здійснювати правосуддя певної якості стосується й арбітражного розгляду. Крім того, є очевидним, що відмова від права на публічне слухання не пов'язана з будь-якими проблемами відповідно до Конвенції.

Що стосується можливості відмови від основного права на неупереджений судовий розгляд, то слід підкреслити, що в справі *Suovaniemi and Others v. Finland* ЄСПЛ розглянув ситуацію, коли заявники своєчасно не представили свої заперечення і, отже, втратили своє право оскаржувати неупередженість арбітра. Такий випадок іноді називається «відмова від права після факту» або «забезпечувальний естошпель» [10]. Забезпечувальний естошпель закріплений, наприклад, у ст. 4 Типового закону ЮНСІТРАЛ, яка передбачає, що сторона, яка знає про те, що будь-яке положення цього Закону, від якого сторони можуть відступати, або будь-яка вимога згідно з арбітражною угодою не була дотримана, і, тим не менше, продовжують брати участь в арбітражному провадженні, не заявивши заперечень проти такого недотримання без неналежного зволікання, або якщо для цього передбачено будь-який строк, то протягом такого строку вважається відмовилася від свого права на заперечення. Простіше кажучи, заявники не відмовилися від свого права на неупередженого суддю до початку розгляду, а не вжили належних заходів у ході розгляду.

Хоча ЄСПЛ відхилив це клопотання, оскільки він не виявив порушення ст. 6 (1) ЄКПЛ, слід зазначити, що в цьому рішенні ЄСПЛ вперше розглядає питання про відповідність деяких аспектів арбітражного розгляду нормам у галузі прав людини; що є правом на доступ до національного суду або іншого державного органу та право на правовий захист, тоді як право на судовий розгляд може бути обмежено на основі автономії сторін, то право на правовий захист не може [14].

Розглядаючи питання застосування норм ЄКПЛ до арбітражного розгляду конкретного спору, виникає більш серйозне проблемне питання щодо зобов'язань держав дотримання саме цих норм і ступінь їхньої відповідальності.

Оскільки Конвенція є міжнародним договором, укладеним суверенними державами і, безсумнівно, має для них обов'язкову силу, питання про можливість застосування може розглядатися з погляду зобов'язань держав-членів за Конвенцією. Такий же підхід застосовується і в Г. Петрохілос, на думку якого компетенція арбітражних судів впливає з міжнародних зобов'язань, покладених на кожну державу [10]. Аналогічним чином, С. Бессон зазначав, що, оскільки держави зобов'язані застосовувати положення ЄКПЛ під час ухвалення арбітражного рішення, немає підстав заперечувати відповідний обов'язок арбітрів дотримуватися ЄКПЛ. У кінцевому рахунку кінцева мета арбітражу полягає у приведенні у виконання арбітражного рішення [7].

Отже, зобов'язання держав щодо дотримання норм ЄКПЛ прослідковується у таких питаннях:

1. Зобов'язання забезпечувати права і свободи, які є об'єктом захисту ЄКПЛ, що покладається на держави ст. 1 ЄКПЛ.
2. Зобов'язання національних судів здійснювати нагляд за арбітражним розглядом.
3. Міжнародна відповідальність держав за порушення норм ЄКПЛ під час арбітражного розгляду справ.

4. Зобов'язання забезпечувати права і свободи відповідно до Конвенції

Згідно зі ст.ст. 1 і 6 (1) ЄКПЛ в сукупності, держава «забезпечує» кожній людині, що перебуває під її юрисдикцією, справедливе і публічне слухання в розумні строки незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. Зобов'язання держави забезпечувати права людини є зобов'язанням, що впливають з цього. Вони користуються широкими дискреційними повноваженнями щодо засобів забезпечення того, щоб їхня правова система відповідала вимогам ст. 6 (1) ЄКПЛ. Держави можуть приймати закони або інші заходи для виконання своїх договірних зобов'язань. Незалежно від використовуваних засобів держави гарантують досягнення необхідного результату [15].

Термін «захищений», який використовується у ст. 1 Конвенції, вказує на те, що зобов'язання держав не вичерпані шляхом створення і організації судової системи та судової процедури відповідно до гарантій ст. 6 (1) ЄКПЛ. Гарантії повинні також поширюватися на осіб, які обрали арбітраж як альтернативний спосіб вирішення спорів. Це положення накладає подвійний обов'язок на держави. По-перше, «обов'язок утримуватися від дій», що означає обов'язок не виконувати арбітражне рішення, яке суперечить ст. 6 (1) ЄКПЛ. По-друге, «обов'язок приймати позитивні заходи», або «обов'язок діяти», що тягне за собою зобов'язання забезпечувати матеріально-правові норми і засоби правового захисту, необхідні для забезпечення відповідного стандарту ст. 6 (1) ЄКПЛ в арбітражному розгляді [10].

Як уже зазначалося, право на своєчасне приведення у виконання остаточного судового рішення є реалізацією вимоги ст. 6 (1) ЄКПЛ. У рішенні *Дейвіда Горнсбі (David Hornsby) та Ади Енн Горнсбі (Ada Ann Hornsby) проти Грецької Республіки*, № 18357/91, § 40 від 19 березня 1997 р., у

справі *Горнсбі проти Греції (Case of Hornsby v. Greece)*, Європейський суд з прав людини зазначив, що «право на звернення до суду було б ілюзорним, якби національна правова система Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове для виконання судове рішення залишалося невиконаним на шкоду одній зі сторін» [16].

У справі *Regent Company v. Ukraine* ЄКПЛ застосував це обґрунтування до арбітражного розгляду і прийшов до висновку про те, що відсутність ефективних гарантій для приведення у виконання арбітражних рішень або перешкоджання такому виконанню з боку уряду є порушенням ст. 6 (1) ЄКПЛ. Встановивши, що однією з основних причин невиконання владою остаточного рішення була неспроможність державної та керованої компанії, суд постановив, що це не може служити виправданням для невиконання зобов'язань, покладених Конвенцією.

Згідно з п. 54 рішення Європейського суду з прав людини в справі *Компанія «Регент» проти України* від 03 квітня 2008 р. (заява № 773/03) зазначено, що стаття 6 Конвенції не виключає створення арбітражних судів з метою вирішення спорів між приватними підприємствами. Насправді, слово «суд» у ст. 6(1) Конвенції необов'язково має розумітися як суд класичного виду, інтегрований у стандартну судову систему держави (див., *inter alia, Літгоу та інші проти Великої Британії (Lithgow and Others v. the United Kingdom)*, рішення від 08 липня 1986 р., серія А, N 102, п. 201). Також Суд вважає, що арбітражний суд був «судом, встановленим законом», що діяв відповідно до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», а також внутрішніх процесуальних правил.

Така позиція ЄКПЛ має важливе значення для міжнародного комерційного арбітражу. Оперативність розгляду і остаточність арбітражних рішень є найбільш значимими перевагами арбітражу. Очевидно, що відсутність ефективних інструментів для приведення у виконання арбітражних рішень, включаючи правову базу і дотримання державними виконавчими органами встановлених процедур, негативно позначиться на виборі арбітражу як засобу вирішення спорів [17].

5. Зобов'язання національних судів здійснювати нагляд за арбітражним розглядом

Зі ст.ст. 1 і 6 (1) Конвенції випливає, що держави повинні здійснювати контроль за дотриманням процесуальних вимог, встановлених відповідно до ст. 6 (1) ЄКПЛ в міжнародному комерційному арбітражі. Важко повірити в те, що держава виконує своє зобов'язання щодо забезпечення права на справедливий судовий розгляд шляхом управління своєю судовою системою відповідно до ст. 6 (1) ЄКПЛ з одного боку, і дозволити арбітражним судам вирішувати спори в приватному порядку на свій розсуд за допомогою будь-яких засобів, наявних у їхньому розпорядженні — з іншого. Ці справи свідчать про актуальність стандартів у галузі прав людини для арбітражу.

Так, відповідно до рішення ЄСПЛ *Nordström-Janzon and Nordström-Lehtinen v. the Netherlands* арбітражний розгляд було порушено у зв'язку з

уюдою про спільне підприємство між двома фінськими компаніями і однією голландською компанією. Заявники скаржилися на те, що один з арбітрів був ані незалежним, ані неупередженим. Основний аргумент полягав у тому, що його не можна вважати незалежним і безстороннім, оскільки він працював протягом тривалого періоду часу (до початку арбітражного розгляду) як адвокат контролюючого акціонера голландської компанії. Заявники стверджували, що якби їм було відомо про ці обставини до початку арбітражного розгляду, вони не погодилися б з його призначенням як арбітра.

ЄСПЛ зазначив, що необхідно враховувати законодавчу основу, яка регулює арбітражний розгляд, для визначення того, чи зберігають національні суди певний ступінь контролю за арбітражним розглядом і чи був цей контроль належним чином здійснено в конкретному випадку. Підстави для скасування арбітражного рішення розрізняються між договірними державами. На думку ЄСПЛ, відповідно до Конвенції не можна вимагати, щоб національні суди забезпечували відповідність арбітражного розгляду ст. 6 ЄКПЛ. Арбітражне рішення не підлягає обов'язковому скасовуванню, оскільки сторони не скористалися всіма гарантіями, передбаченими у ст. 6, проте кожна договірна держава може в принципі вирішити, з яких причин арбітражне рішення повинно бути скасовано. ЄСПЛ визнав розумним і сумісним зі ст. 6 (1) Конвенції, що голландське законодавство вимагає вагомих підстав для скасування вже ухваленого рішення, оскільки скасування часто призводить до втрати значної кількості часу, грошей і інших ресурсів [18].

На перший погляд видається, що ЄСПЛ дотримується іншої думки з питання про основні зобов'язання держав за ЄКПЛ. Одне з можливих тлумачень справи *Nordström-Janzon and Nordström-Lehtinen v. the Netherlands*, яке має суто буквальний характер, полягає в тому, що держави можуть фактично вибирати гарантії, які повинні дотримуватися арбітражними судами. Окремі гарантії будуть потім перевірятися національними судами в ході відповідних судових розглядів, але тільки тією мірою, якою суди будуть зберігати певний контроль над розглядом. Якщо це правильна інтерпретація, тоді думка ЄСПЛ викликає сумніви у зв'язку з тим, що в ньому ігнорується аспект вимог у галузі прав людини, оскільки деякі цінності превалюють над різними правовими системами і передбачають загальну основу мінімальних процесуальних гарантій, які повинні бути забезпечені державами. Така думка визначається у рішенні ЄСПЛ *Loizidou v. Turkey* [19].

6. Міжнародна відповідальність держав за порушення норм ЄКПЛ під час арбітражного розгляду справ

Деякі науковці, які стверджують, що арбітражний суд створюється і управляється приватними особами, виключаючи можливість застосування ст. 6 (1) ЄКПЛ щодо арбітражного розгляду, часто плутають поняття відповідальності держав з абсолютно окремим питанням основоположного міжнародного зобов'язання держави, порушення якого, у свою чергу, може спричинити за собою міжнародну відповідальність [10]. За такою ж логікою

можна сказати, що ЄКПЛ не застосовується до арбітражу, з формального погляду, щодо механізму, призначеного для забезпечення здійснення права на справедливий судовий розгляд стосовно Договірних держав [14].

Незалежно від того факту, що спеціальні норми, які регулюють відповідальність сторін за порушення положень Конвенції, були розроблені, слід також враховувати загальні положення міжнародного права, оскільки порушення міжнародного договору, такого як ЄКПЛ, породжує відповідальність держави за принципами міжнародного права.

Відповідальність держав є об'єктивною за своїм характером і виникає в результаті вчинення міжнародно-протиправного діяння. Міжнародно-протиправне діяння передбачає дію або бездіяльність конкретної держави і призводить до порушення міжнародного зобов'язання [20, с. 451].

Як правило, поведінка приватних сторін не тягне за собою відповідальності з боку держави за відсутності будь-якого конкретного міжнародно-правового зобов'язання. У більш конкретному випадку з арбітражем можна стверджувати, що, підтверджуючи або скасовуючи арбітражне рішення, державні суди ризикують викликати міжнародну відповідальність держави. Так, у рішенні ЄСПЛ *R. v. Switzerland* субсидіарний характер державного втручання був виражений у законодавчому регулюванні, що розділила процедурні аспекти на два види: питання, залишені на розсуд сторін, і обов'язкові положення, включаючи процедуру скасування і перегляд, що проводиться судом. ЄСПЛ прийшов до висновку про те, що держава не може нести відповідальність за поведінку арбітрів, за винятком випадків, коли національним судам було запропоновано втрутитися і коли суди могли вжити заходів для виправлення надмірної тривалості арбітражного розгляду. Таким чином, національні суди не займалися цією справою доти, поки позивач не звернувся до них з відповідним клопотанням на підставі невинуватості затримки в арбітражному розгляді. ЄСПЛ зазначає, що суди не можуть нести відповідальність за період, що передував подачі цього клопотання, яка, на думку заявника, не могла бути задоволена протягом більше семи з половиною років [21].

У справі *R. v. Switzerland* ЄСПЛ заперечував відповідальність держави за порушення, вчинені арбітражним судом — приватним закладом, дії якого не можуть бути поставлені в провину державі. Проте з аргументу про те, що Швейцарія була б визнана відповідальною за порушення, якби процедура скасування не відповідала критеріям швидкого судового розгляду відповідно до Конвенції або якби вона не вжила належних заходів для виправлення незаконно тривалого арбітражного розгляду. Крім того, швейцарське законодавство має вирішальне значення для відповіді на питання про можливість застосування процесуальних норм в галузі прав людини під час арбітражного розгляду. Мається на увазі, що недоліки в самій законодавчій базі можуть призвести до виникнення відповідальності держави за порушення, вчинені арбітрами.

Таким чином, справа *R. v. Switzerland* суперечить усталеній практиці контролюючих органів ЄСПЛ щодо відповідальності держав за діяльність приватних юридичних осіб. У зв'язку з цим, відповідальність держави поширювалася на поведінку приватних осіб, які не діють від імені

держави. Він визнав, що суди штатів здійснюють наглядові функції щодо арбітражного розгляду і, отже, гарантують, що процесуальні дії відповідають правозахисним критеріям справедливого судового розгляду.

Висновки

У національних законах про арбітраж більш-менш незмінно встановлюються процесуальні права, аналогічні тим, які передбачені у ст. 6 (1) ЄКПЛ. Однак не можна виключати того, що національні закони про арбітраж у деяких випадках порушують Конвенцію. Навіть якщо припустити, що закони про арбітраж у всіх країнах відповідають ст. 6 (1) ЄКПЛ, то той факт, що це положення покладає певні зобов'язання на держави щодо арбітражу в силу того, що Конвенція може розглядатися як квазіконституційна норма. Отже, кожна держава, що підписала Конвенцію, сама вирішує, який статус має Конвенція в національному законодавстві. Однак ігнорування або, що ще гірше, вихід за межі конвенційного регулювання права на справедливий судовий розгляд має далекосяжні політичні наслідки, оскільки членство в Раді Європи розглядається як необхідність для всіх цивілізованих держав Європи. У цьому контексті норми, викладені у ст. 6 (1) ЄКПЛ, користуються набагато більш надійним захистом, ніж аналогічні норми, встановлені в національних законах про арбітраж. Справедливо припустити, що ЄКПЛ потенційно має ще більше значення для арбітражу з позиції «чинного права». Це пояснюється тим, що національні арбітражні закони, навіть якщо вони самі по собі і відповідають ст. 6 (1) ЄКПЛ, не завжди дотримуються національними судами у своїй правозастосовчій практиці. У цьому контексті слід враховувати, що верховенство права є відносно новою концепцією у низці держав, що підписали Конвенцію. У таких випадках ефективним стримуючим фактором може бути твердження про те, що національні суди діяли в порушення Конвенції, або, можливо, в разі необхідності — загроза порушення справи в ЄСПЛ. Як висновок, можна погодитись з думкою М. Мустіля і С. Бойда, що всі особи, які мають стосунок до проведення арбітражних розглядів, зобов'язані забезпечувати, щоб вони були ознайомлені з принципами прав людини [22].

Список використаних джерел

1. *Притика Ю. Д.* Міжнародний комерційний арбітраж: Питання теорії та практики. Київ : Ін Юре, 2005. 516 с.
2. *Комаров В. В., Погорецький В. Н.* Международный коммерческий арбитраж. Харьков : Право, 2009. 164 с.
3. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні / під заг. ред. І. Г. Побірченка. Київ : ІнЮре, 2007. 578 с.
4. *Цірат Г. А.* Міжнародний комерційний арбітраж. Київ : Істина, 2002. 302 с.
5. *Born G.* International Commercial Arbitration. Vol. I. Austin : Wolters Kluwer, 2009, 1738 p. ISBN 9789-0411-2759-4.
6. Decision of the European Commission of Human Rights (Plenary) of 12 December 1983, *Bramelid and Malmström v. Sweden*, Application No. 8588/79; 8589/79. *European Court of Human Rights*. URL : <https://bit.ly/3slBZHI>.

7. Besson S. Arbitration and Human Rights. *ASA Bulletin*. 2006. Vol. 24, No. 3. pp. 395–416. *Kluwer Law Online*. URL : <https://bit.ly/3wd1NqL>.
8. Cour européenne des Droits de l'Homme (1197/61) — Décision — X. contre la République Fédérale D'Allemagne. *European Court of Human Rights*. URL : <https://bit.ly/3LZ7QWp>.
9. Decision of the European Commission of Human Rights of 13 July 1990, Axelsson and Others v. Sweden, Application No. 11960/86. *European Court of Human Rights*. URL : <https://bit.ly/3kSG2Hq>.
10. Petrochilos G. Procedural law in international arbitration. 1st pub. Oxford : Oxford University Press, 2004. 436 p.
11. Decision of the European Commission of Human Rights (Second Chamber) of 17 May 1995, Lundgren v. Sweden, Application No. 22506/93. *European Court of Human Rights*. URL : <https://bit.ly/3skMNpk>.
12. Samuel A. Arbitration, Alternative Dispute Resolution Generally and the European Convention on Human Rights. *Journal of International Arbitration*. 2004. Vol. 21, No. 5. Pp. 413–437. <https://doi.org/10.54648/joia2004028>.
13. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 07.10.2020 р. № 911/1803/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <https://bit.ly/3LYJM6b>.
14. Bělohávek A. J. Arbitration from Perspective of Right to Legal Protection and Right to Court Proceedings (the Right to Have One's Case Dealt with by a Court) : Significance of Autonomy and Scope of Right to Fair Trial. Bělohávek A. J., Rozehnalová N. (eds.). *The Relationship between Constitutional Values, Human Rights and Arbitration*. New York : Juris, 2011. Pp. 47–70.
15. Jaksic A. Procedural Guarantees of Human Rights in Arbitration Proceedings — A Still Unsettled Problem? *Journal of International Arbitration*. 2007. Vol. 24, No. 2. Pp. 159–171. <https://doi.org/10.54648/joia2007013>.
16. Judgement of the European Court of Human Rights (Chamber) of 19 March 1997, Hornsby v. Greece, Application No. 18357/91. *European Court of Human Rights*. URL : <https://bit.ly/3Mc4Eah>.
17. Byelousov P. I. Ukraine: The Judgment of the European Court of Human Rights in the Case «Regent Company v. Ukraine»: Prospects of Further Practice in Cases Related to International Commercial Arbitration (24.01.2011). *Mondaq*. URL : <https://bit.ly/3vTYCoP>.
18. Decision of the European Commission of Human Rights (Second Chamber) of 27 November 1996, Nordström-Janzon and Nordström-Lehtinen v. the Netherlands, Application No. 28101/95. *European Court of Human Rights*. URL : <https://bit.ly/3KUfTCD>.
19. Judgement of the European Court of Human Rights (Grand Chamber) of 23 March 1995, Loizidou v. Turkey (Preliminary Objections), Application No. 15318/89. *European Court of Human Rights*. URL : <https://bit.ly/3FpXPiH>.
20. International Law. 3rd ed. / M. D. Evans (ed.). Oxford ; New York : Oxford University Press, 2010. lxiv, 865 p.
21. Decision of the European Commission of Human Rights of 04 March 1987, R. v. Switzerland, Application No. 10881/84. *European Court of Human Rights*. URL : <https://bit.ly/3kPdKxB>.
22. Mustill M. J., Boyd S. C. The law and practice of commercial arbitration in England (2nd ed.). London; Edinburgh : Butterworth, 1989. lxxvii, 835 p.

Serhii KRAVTSOV

Yaroslav Mudryi National Law University

Ensuring the Right of Access to Court during the Consideration of the Case by International Commercial Arbitration

Apparently, one of the arguments against the application of the ECHR to arbitration is that neither the preparatory materials of the Convention nor the text of the ECHR itself contain a direct reference to arbitration. At the same time, according to one of the principles of interpretation of the Convention, which is stated by the ECtHR in the judgment in Tyrer v. United Kingdom: «The Convention is a living instrument that must be interpreted in the light of modern conditions». Various arbitration-related decisions of the Convention's review bodies indicate that, as regards the application of the Convention to arbitration, it has also been interpreted as having direct relevance to it. The ECtHR takes into account the changing rules of national and international law and generally provides a broad and autonomous interpretation of the ECHR. This also applies to the Court's interpretation of the most obvious provision of the ECHR that may be relevant to arbitration, namely Article 6 (1) of the ECHR. This article examines the issue of theoretical and practical interaction between the right of access to court and international commercial arbitration. Examples of decisions of the European Court of Human Rights on the possibility of exercising the right of access to court during the consideration of foreign economic disputes by arbitrators are given. It is argued that national arbitration laws more or less invariably establish procedural rights similar to those provided for in Article 6 (1) of the ECHR. However, it cannot be ruled out that national arbitration laws violate the Convention in some cases. Even assuming that the laws of arbitration in all countries comply with Article 6 (1) of the ECHR, the fact that this provision imposes certain obligations on states in relation to arbitration by virtue of the fact that the Convention can be considered a quasi-constitutional norm.

Keywords: *right of access to court, international commercial arbitration, arbitration agreement, fundamental rights.*